política&prosa

La mediació, el llegat d'una cultura que ha transformat la justícia

La seva gran aportació no consisteix únicament a haver creat un procediment nou, sinó a haver impulsat una autèntica cultura del diàleg

Hi ha reformes legislatives que marquen un abans i un després en l'evolució del dret. No obstant això, existeixen transformacions molt més profundes que no neixen d'una llei, sinó d'un canvi progressiu en la manera de pensar d'una societat. Són canvis silenciosos, gairebé imperceptibles, que no acostumen a ocupar titulars, però que amb el pas dels anys acaben modificant les institucions, les professions i fins i tot la cultura jurídica d'un país. La mediació constitueix, probablement, un dels exemples més clars d'aquest fenomen.

Quan a finals del segle XX es va començar a parlar de mediació en els àmbits jurídics europeus, molts la contemplaven amb una certa curiositat i, en alguns casos, amb un evident escepticisme. Es presentava com una alternativa al procés judicial, un mecanisme útil per a determinats conflictes familiars o veïnals, però difícilment comparable amb la solidesa i les garanties que oferia la jurisdicció. Aquella percepció era comprensible. El nostre model de justícia havia crescut durant segles al voltant d'una idea aparentment incontestable, doncs davant d'un conflicte, la resposta natural consistia a acudir davant d'un tercer imparcial perquè decidís qui tenia la raó. Res més. El conflicte s'entenia essencialment com una qüestió jurídica i, en conseqüència, la seva resolució passava per l'aplicació del dret.

La mediació va introduir una mirada diferent. Sense qüestionar en cap moment la funció imprescindible dels tribunals, va proposar una idea tan senzilla com revolucionària, incorporant la idea que no tots els

conflictes necessiten ser resolts mitjançant una decisió imposada, perquè molts d'ells poden trobar una millor resposta quan són les mateixes persones afectades les que recuperen la capacitat de dialogar i construir conjuntament la solució.

Aquesta afirmació, que avui ens pot semblar gairebé evident, representava aleshores un canvi profund en la manera d'entendre la funció del dret. Per primera vegada, el protagonisme deixava de situar-se exclusivament en la decisió del tercer per traslladar-se a la responsabilitat de les parts. La pregunta deixava de ser únicament qui tenia la raó per convertir-se en una altra molt més complexa i, alhora, més humana: què necessita aquest conflicte perquè les persones puguin sortir-ne millor del que hi van entrar?

Potser aquesta ha estat sempre la gran aportació de la mediació. No consisteix tant a facilitar acords com a transformar la manera d'observar el conflicte, entendre'l i participar-hi amb una mirada més humana.

Durant molts anys hem identificat l'èxit d'una mediació amb la signatura d'un acord. Les estadístiques acostumen a mesurar els percentatges d'acords assolits i sovint aquesta ha estat la principal dada utilitzada per valorar-ne l'eficàcia. Tanmateix, qualsevol professional que hagi participat en processos de mediació sap que aquesta és una visió incompleta. Hi ha mediacions que conclouen sense cap acord formal i que, malgrat això, han estat extraordinàriament útils. Les parts han recuperat una conversa que semblava impossible, han disminuït la tensió emocional, han entès millor les necessitats de l'altra persona o simplement han deixat de veure's com a adversaris irreconciliables. Tot això difícilment apareixerà en una estadística, però constitueix, probablement, el resultat més valuós que pot oferir la mediació.

> La mediació no treballa únicament sobre el conflicte; treballa, sobretot, sobre la relació que les persones mantenen amb aquell conflicte.

Perquè la mediació no treballa únicament sobre el conflicte. Treballa, sobretot, sobre la relació que les persones mantenen amb aquell

conflicte. Aquesta diferència és essencial. Un litigi pot acabar amb una sentència; un conflicte, en canvi, moltes vegades continua viu malgrat que el procediment judicial hagi finalitzat. Les resolucions judicials solucionen controvèrsies jurídiques, però no sempre restauren la confiança, ni reparen les relacions personals o professionals, ni permeten comprendre allò que realment ha conduït al desacord. La mediació mai no ha pretès substituir aquesta funció dels tribunals. El seu propòsit ha estat un altre, doncs ha tingut l'interès de complementar-la allà on el dret, per si sol, resulta insuficient.

Els conflictes són persones

En realitat, la mediació ens ha obligat a redescobrir una evidència que el mateix dret havia conegut durant segles però que, en determinats moments, havia quedat eclipsada per una visió excessivament processal de la justícia. Els conflictes no són expedients. Són persones. Darrere de cada demanda hi ha expectatives frustrades, pors, emocions, relacions familiars, interessos econòmics, trajectòries professionals o projectes de vida que difícilment poden reduir-se a les categories jurídiques amb què necessàriament treballen els tribunals.

Aquesta mirada més humanista explica també que la mediació hagi acabat transcendint els jutjats. Ben aviat va deixar de ser una eina reservada al dret de família per estendre's a l'àmbit comunitari, escolar, sanitari, mercantil, laboral, administratiu i, fins i tot, penal. Aquesta expansió no respon únicament a una ampliació dels espais d'intervenció, sinó a una constatació molt més profunda, el diàleg constitueix un valor transversal que pot millorar la qualitat de qualsevol relació humana.

Quan una escola incorpora programes de mediació, el seu objectiu no és simplement reduir les incidències disciplinàries. Pretén educar futurs ciutadans en la gestió pacífica de les diferències. Quan un hospital aposta per la mediació sanitària, no busca únicament evitar reclamacions, més aviat aspira a reforçar la confiança entre professionals, pacients i famílies. Quan una empresa desenvolupa mecanismes interns de mediació, el que realment protegeix no és només la productivitat, sinó també el capital relacional que sosté tota organització.

És aquí on, al meu entendre, apareix la contribució més important de la mediació. La seva gran aportació no consisteix únicament a haver creat un procediment nou, sinó a haver impulsat una autèntica cultura del diàleg. Una cultura que no es limita als espais de mediació, sinó que progressivament ha anat impregnant la manera com les institucions, les professions i la mateixa ciutadania entenen la convivència i la resolució dels conflictes.

Quan una idea aconsegueix sortir de l'àmbit dels especialistes per convertir-se en patrimoni col·lectiu, deixa de ser una tècnica per esdevenir cultura. I crec sincerament que això és exactament el que ha succeït amb la mediació durant les darreres dues dècades.

Aquesta afirmació pot semblar ambiciosa. Tanmateix, resulta difícil explicar l'evolució recent del nostre ordenament jurídic sense reconèixer la influència que aquesta cultura del diàleg ha exercit sobre el mateix legislador. Les grans reformes no acostumen a aparèixer de manera espontània. Abans que una llei canviï, acostuma a canviar la societat. I abans que canviï la societat, acostumen a aparèixer professionals que, des de la pràctica diària, demostren que una altra manera de fer les coses és possible. I així està succeint.

> Quan una idea aconsegueix sortir de l'àmbit dels especialistes per convertir-se en patrimoni col·lectiu, deixa de ser una tècnica per esdevenir cultura.

La millor prova que aquesta transformació no ha estat només teòrica la trobem, precisament, en la reforma introduïda per la Llei Orgànica 1/2025 d'eficiència processal. Una lectura precipitada podria conduir a pensar que aquesta norma representa simplement una ampliació dels mecanismes extrajudicials de resolució de conflictes. Tanmateix, crec que aquesta interpretació resulta insuficient i fins i tot pueril. La llei no es limita a incorporar nous instruments; reflecteix una manera diferent d'entendre la justícia i de com ha d'apropar-se aquesta a la ciutadania.

Canvi conceptual transcendent

Durant molts anys, la mediació va ser percebuda com una excepció dins del sistema. Era una alternativa al procés judicial, una opció voluntària que coexistia amb la jurisdicció sense alterar-ne substancialment el model. La mateixa terminologia que utilitzàvem ho posava de manifest. Parlàvem dels Alternative Dispute Resolution, els coneguts ADR, definint aquests mecanismes en relació amb el procés judicial, gairebé com si la seva identitat depengués del fet de no ser jurisdicció.

La LO 1/2025 d'E.P. introdueix un canvi conceptual d'una enorme transcendència. Ja no parla d'alternatives, sinó de «Mitjans Adequats de Solució de Controvèrsies». El canvi terminològic pot semblar menor, però expressa una autèntica evolució cultural. El legislador deixa de preguntar-se quina és l'alternativa al procés per començar a plantejar-se quin és el mecanisme més adequat per gestionar cada conflicte. És una diferència aparentment subtil que modifica profundament la lògica del sistema.

Durant dècades, la justícia ha funcionat sobre un model pràcticament lineal. Davant qualsevol desacord, el recorregut era gairebé automàtic, teníem una negociació informal, fracàs de la negociació i, finalment, el procediment judicial. Avui aquesta seqüència deixa pas a un model molt més ric i més intel·ligent, en què el procés judicial continua ocupant un lloc essencial, però deixa de ser l'única resposta imaginable. La jurisdicció continua sent imprescindible, especialment quan cal protegir drets fonamentals, garantir la igualtat de les parts o imposar una decisió executiva. Però abans d'arribar-hi, el sistema reconeix que hi ha nombroses situacions en què les persones poden obtenir una resposta més satisfactòria mitjançant altres vies.

Aquesta és, probablement, la gran aportació de la reforma, doncs no es desjudicialitza la justícia, sinó que la fa més completa i fins i tot entenedora i propera.

En aquest sentit, considero que la LO 1/2025 d'E.P. no representa tant una llei sobre els MASC com una llei inspirada per la cultura de la mediació. Pot semblar una afirmació atrevida, però crec que respon fidelment al que ha succeït durant els darrers vint o vint-i-cinc anys. La mediació ha estat el gran laboratori on s'han anat assajant formes

diferents de gestionar els conflictes; un espai en què els professionals han après que escoltar no és un signe de feblesa, que el diàleg pot generar millors resultats que la confrontació i que les persones acostumen a complir amb més convicció aquelles solucions en què han pogut participar activament.

Quan el legislador decideix incorporar figures com la conciliació privada, l'opinió de persona experta independent, el dret col·laboratiu, l'oferta vinculant confidencial o la negociació assistida, no està abandonant la mediació. Està reconeixent que aquella manera d'entendre el conflicte ha madurat fins al punt de permetre el desenvolupament d'un autèntic ecosistema de mecanismes dialogats. Cadascun d'ells presenta característiques pròpies, respon a necessitats diferents i ofereix eines específiques. Tanmateix, tots comparteixen una mateixa idea de fons, que va dirigida amb la idea de la convicció que les persones han de recuperar un paper protagonista en la gestió dels seus conflictes i que la intervenció d'un tercer no sempre consisteix a decidir, sinó moltes vegades a facilitar, orientar o ajudar a construir la millor resposta possible i fer que les parts en conflictes atenguin a la seva corresponsabilitat.

Des d'aquesta perspectiva, la mediació deixa de ser un mecanisme més per convertir-se en el fil conductor que dona coherència al conjunt del sistema. És la matriu cultural sobre la qual s'han desenvolupat moltes de les institucions que avui conformen els MASC. Potser, per això, crec que seria un error interpretar aquesta evolució com una competència entre mecanismes. La conciliació no resta espai a la mediació, de la mateixa manera que el dret col·laboratiu no pretén substituir-la. Tots formen part d'una mateixa família jurídica, encara que cadascun desenvolupi funcions ben diferents però amb un objectiu força similar.

L'advocacia del segle XXI

Aquesta idea resulta especialment visible quan observem l'evolució de les professions jurídiques. Durant molt de temps, l'advocat era identificat principalment amb la defensa dels interessos del seu client davant dels tribunals. Avui aquesta definició continua sent plenament vàlida, però ja no és suficient. L'advocacia del segle XXI exigeix

competències que durant molts anys van semblar alienes a la pràctica jurídica, com podien ser l'escolta activa, la negociació, la gestió emocional, la construcció de confiança, la comunicació estratègica o bé aquella capacitat per facilitar acords sostenibles.

No es tracta que l'advocat deixi de defensar els interessos del seu client. Es tracta de comprendre que defensar-los adequadament implica, moltes vegades, evitar un litigi innecessari, explorar vies de consens o ajudar el client a prendre decisions més responsables i més informades. Aquesta evolució no afecta únicament l'advocacia. També és perceptible en la funció judicial, en la fiscalia, en el notariat, en els registres, en els graduats socials, en els equips psicosocials, en els professionals de la salut o en l'àmbit i estructura empresarials. La cultura del diàleg ha deixat de ser patrimoni exclusiu dels mediadors per convertir-se en una competència transversal de totes aquelles professions que intervenen en la gestió dels conflictes.

No es tracta que l'advocat deixi de defensar els interessos del seu client. Es tracta de comprendre que defensar-los adequadament implica, moltes vegades, evitar un litigi innecessari.

I és precisament aquí on, al meu entendre, la mediació ha assolit la seva major victòria. Les grans transformacions socials no es produeixen quan una idea és defensada únicament pels seus promotors, sinó quan deixa de pertànyer-los perquè tota una comunitat la incorpora amb naturalitat. Ningú no qüestiona avui la necessitat que un metge sàpiga comunicar una mala notícia amb sensibilitat, ni que un docent conegui tècniques de gestió de grups, ni que un directiu desenvolupi habilitats de lideratge. De la mateixa manera, cada vegada resulta més evident que els professionals del dret necessiten dominar també les competències relacionals que durant anys la mediació ha contribuït a desenvolupar.

Aquest canvi, probablement, constitueix un dels llegats més importants de la mediació i, al mateix temps, un dels menys visibles. La seva influència no es limita als procediments de mediació ni als centres especialitzats. Ha anat penetrant silenciosament en la manera d'entendre l'exercici de les professions jurídiques, fins al punt que

avui resulta difícil imaginar una justícia moderna que no incorpori, d'una manera o altra, els valors que la mediació ha anat sembrant durant aquestes darreres dècades.

Però aquesta evolució no s'explica únicament per una reforma legislativa ni per la transformació de les professions. Hi ha també un element cultural que, especialment a Catalunya, mereix una reflexió específica. La mediació no ha crescut en un terreny neutre. Ho ha fet en una societat que, històricament, ha atribuït un valor singular al pacte, al consens i a la construcció col·lectiva de les decisions. Potser és precisament aquesta tradició la que explica que Catalunya hagi esdevingut un dels territoris on la mediació ha trobat un desenvolupament més sòlid i més coherent, servint fins i tot d'exemple per a altres comunitats o bé altres països europeus.

I de fet, per finalitzar cal dir que la mediació no és de cap manera aliena a la manera de ser de Catalunya, doncs estem parlant d'una terra que ha fet de la prosa una forma de comprendre el món, de la política una cultura del pacte, de la seva capital, Barcelona, un espai de trobada cultural i de l'advocacia un compromís amb els drets i les persones on el diàleg no és només un mètode de resolució de conflictes; és una manera d'entendre la nostra convivència.

https://politicaprosa.com/la-mediacio-el-llegat-duna-cultura-que-ha-transformat-la-justicia/